

Список використаної літератури:

1. Лук'янов Д. В. Релігійно-правові системи світу: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2016. 41 с.
2. Осаке К. Новые подходы к сравнительному правоведению. *Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения*. 2011. № 1. С. 145–147.
3. Шаляпин С. О. Опыт преподавания конфессионального права в компаративном аспекте: проблемы и перспективы. *Порівняльне правознавство: досвід і проблеми викладання* : зб. наук. пр. і навч.-метод. матеріалів / за ред. Ю. С. Шемшученка [та ін.]. Київ : Україна, 2011. С. 168–179.

Ключові слова: юридична компаративістика, галузева юридична компаративістика, порівняльне релігієзнавство, порівняльне правознавство, юридична наука, юридична освіта.

Ключевые слова: юридическая компаративистика, отраслевая юридическая компаративистика, сравнительное религиоведение, сравнительное правоведение, юридическая наука, юридическое образование.

Key words: comparativistics, branch legal comparativistics, comparative religion, comparative law, integration of science, education.

ГРУШКО МАЛЬВИНА ВАЛЕРІЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного та європейського права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРИНЦИП *LEX SPECIALIS*:

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ ТА МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Дотримання прав людини повинно мати місце повсякчас та завжди. Особливо важливо це під час збройних конфліктів. Захист прав людини в умовах збройного конфлікту – тема, яка надзвичайно актуальна наразі для України, яка з теоретичних дискусій перейшла у практичні пошуки механізмів застосування норм для розв'язання різних ситуацій, пов'язаних зі збройним конфліктом. Складність застосування норм може виникати, наприклад, при конфліктах неміжнародного характеру. Питання, пов'язанні з одночасним застосуванням права прав людини та гуманітарного права, повинні вирішуватися принципом «*lex specialis derogat legi generali*» («правило пріоритету спеціальної норми»). Його мета полягає в тому, щоб встановити пріоритетність застосування з двох галузей права по відношенню до однієї ситуації, але які регулюють її по різному. Тому що саме *lex specialis* більш точно регулює ту фактичну ситуацію, яка матиме місце. Вказаний принцип не визначає якість, яка притаманна одній галузі права, такій як гуманітарне право чи одній з його норм. Принцип *lex specialis* визначає яка норма прева-

лює над іншою в конкретній ситуації. Тобто кожний випадок повинен бути проаналізований окремо.

У п. 64 Загального коментаря № 36 (2018) щодо ст. 6 (право на життя) до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права Комітет з прав людини зазначив: «Як і решта Пакту, стаття 6 продовжує застосовуватися також у ситуаціях збройних конфліктів, до яких застосовуються норми міжнародного гуманітарного права, у тому числі і щодо ведення військових дій. Хоча норми міжнародного гуманітарного права можуть мати значення для тлумачення та застосування статті 6, коли ситуація вимагає їх застосування, обидві сфери права є взаємодоповнюючими, а не взаємовиключними» [1]. Тобто, незважаючи на фундаментальні відмінності міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини мають спільне ядро «прав людини», що не допускає відступу від прав і має спільну мету: забезпечити захист життя і гідності людини. Як правило, якщо міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини застосовуються одночасно до однієї ситуації, їх відповідні положення не будуть суттєво суперечити, вони будуть посилювати одне одного. Наприклад, серед універсальних заборон і в міжнародному гуманітарному праві, і міжнародному праві прав людини застосування катувань або нелюдське і принижуюче гідність поводження та інші. Проте у певних областях прав людини взаємозв'язок між гуманітарним правом та правом прав людини може бути менш тісним. Так, щодо осіб, які не беруть чи припинили брати безпосередню участь у військових діях (*hors de combat*), міжнародне гуманітарне право за будь-яких обставин забороняє чинити насильство проти їхнього життя, зокрема вбивство. Однак в силу досягнення мети подолання супротивника міжнародне гуманітарне право не надає такого захисту комбатантам і цивільним особам, які беруть безпосередню участь у військових діях. Міжнародне право прав людини надає захист всім особам від свавільного позбавлення життя, маючи на увазі, що ті ж самі стандарти застосовуються по відношенню до усіх, незалежно від їх правового статусу відповідно до норм міжнародного гуманітарного права. У таких випадках колізія норм зазвичай регулюється за допомогою принципу *lex specialis*, який встановлює, що право, яке більш конкретно розроблене для ситуації, що склалася (*lex specialis*), має переважну силу над більш загальним правом (*lex generalis*). При виборі з двох застосованих норм, застосовуватися буде та, у якій ширше так звана «загальна зона контакту» з ситуацією. Норма, сфера застосування якої повністю входить в сферу застосування іншої норми, повинна переважати, інакше вона ніколи не застосовуватиметься. Переважати буде норма з точнішою або вужчою матеріальною сферою застосування і (або) більш точної або більш вузькою сферою застосування щодо осіб. Точність вимагає, щоб переважала норма, яка явно (безпосередньо) відноситься до ситуації, а не та, яка зачіпає її побічно (опосередковано). Норма, розроблена більш детально, переважає над загальними формулюваннями інших, і більш вужча норма переважає над тією, яка стосується всієї ситуації, але яка не містить менш суворі вимоги [2].

Саме тому Міжнародний суд ООН ухвалив, що заборона на свавільне позбавлення життя, що передбачена міжнародним правом прав людини застосовується також і під час збройного конфлікту, однак, критерій того, що саме представляє собою свавільне позбавлення життя в контексті військових дій визначається лише нормами міжнародного гуманітарного права, яке є *lex specialis*, спеціально призначеним для регулювання таких ситуацій [3]. Таким самим чином буде вирішуватися ситуація з інтернуванням військовополоненого держави, яка бере участь в міжнародному збройному конфлікті, свавільним затриманням, яке заборонене відповідно до норм міжнародного права прав людини, але яке буде вирішуватися на підставі положень Женевської конвенції про поводження з військовополоненими 1949 р., яка є *lex specialis*, спеціально призначеним для регулювання інтернування в таких ситуаціях. Коли *lex specialis* визначений, *lex generalis* все ще залишається на задньому плані. Це необхідно пам'ятати, тлумачачи *lex specialis*.

Проте деякі питання можуть регулюватися виключно одним правом, зокрема гарантії справедливого суду для особи, яка вчинила звичайне кримінальне правопорушення, наприклад пограбування на території, охопленої збройним конфліктом, але з причин, ніяк не пов'язаних з цим конфліктом, то будуть надаватися не міжнародним гуманітарним правом, а виключно національним кримінально-процесуальним законодавством та міжнародним правом прав людини. А вже для кваліфікації діяння як воєнного злочину, навпаки, потрібно вчинення такого правопорушення в контексті збройного конфлікту.

Тому питання як відрізнити ситуації, коли застосовується тільки міжнародне гуманітарне право чи тільки міжнародне право прав людини, або коли застосовуються обидві галузі та в якому співвідношенні, є наразі дуже актуальними та складними. Проблема кореляційного взаємозв'язку цих двох галузей міжнародного права в умовах сучасних конфліктів ускладнюється тим, що держави можуть вдаватися до маніпуляцій із цими правовими режимами. Наприклад, при боротьбі з тероризмом можуть посилатися на норми міжнародного гуманітарного права з метою понизити поріг і почати застосовувати військову силу за фактичної відсутності збройного конфлікту чи навпаки, не визнавати збройний конфлікт при його фактичній наявності з метою не визнання відступу від зобов'язань щодо деяких прав людини.

Отже, міжнародне гуманітарне право і міжнародне право прав людини доповнюють одне одне. Достатньо звернутися до спільної ст. 3 всі чотирьох Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р., яка є тим мінімальним міжнародно-правовим стандартом прав людини під час збройних конфліктів. Судова практика Міжнародного Суду ООН та порівняно нещодавно прийнятий коментар у Загальному Коментарі № 36 (2018), прийнятому Комітетом з прав людини ООН до ст. 6 Міжнародного пакту про громадські та політичні права щодо права на життя підтвердили комплементарність цих двох галузей міжнародного права, але правило пріоритету спеціальної норми ніхто не відміняє.

Список використаної літератури:

1. Human Rights Committee General comment No. 36 (2018) on article 6 of the International Covenant on Civil and Political Rights, on the right to life. Advance unedited version CCPR/C/GC/36, 30 October 2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CCPR/CCPR_C_GC_36.pdf
2. Case of Brannigan and McBride v. the United Kingdom Judgment, 26 May 1993, ECtHR, Series A, No. 258, p. 57, para. 76. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-57819%22>}}
3. Международный Суд ООН. Консультативное заключение относительно законности угрозы ядерным оружием или его применения, 8 июля 1996 г., А/51/ 218, п. 25. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.icj-cij.org/files/advisory-opinions/advisory-opinions-1996-ru.pdf>

Ключові слова: міжнародне право, міжнародне право прав людини, міжнародне гуманітарне право, збройний конфлікт, принцип *lex specialis*, міжнародно-правовий стандарт прав людини, права людини під час збройних конфліктів.

Ключевые слова: международное право, международное право прав человека, международное гуманитарное право, вооруженный конфликт, принцип *lex specialis* международно-правовой стандарт прав человека, права человека во время вооруженных конфликтов.

Key words: international law, international human rights law, international humanitarian law, armed conflict, the *lex specialis* principle, the international legal standard of human rights, human rights in armed conflicts.

МАНУЇЛОВА КАТЕРИНА ВІКТОРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного та європейського права,
кандидат юридичних наук, доцент*

СУЧАСНІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ В СВІТЛІ БОРОТЬБИ З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ

По мірі поширення на Землі ядерних технологій і наростання загрози їх застосування диктаторськими режимами і силами міжнародного тероризму стає все більш актуальним захистити світову спільноту від ядерної катастрофи. Провідні світові держави і міжнародні організації серйозно зайнялися розробкою комплексу активних і превентивних заходів зі скорочення ядерних арсеналів, нерозповсюдження ядерної зброї і ядерних технологій та відвернення загрози ядерного тероризму.

Тероризм як явище породжує невирішеність політичних, соціально-економічних, територіальних, національних, етнічних, релігійних та інших внутрішніх і регіональних конфліктів, які іноді переходять в локальні війни, в рамках яких терористичні акти стають ніби части-